

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Наукова робота
на тему «Безпекоорієнтована модель
організації бізнесу в період поглиблення
економічного егоїзму»

Виконав: студент групи 501-УФБ

Євген Каленіченко

Науковий керівник:

д. е. н., професор Ліана Птащенко

Полтава–2021

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА РОБОТА

на тему:

**«Безпекоорієнтована модель організації
бізнесу в період поглиблення економічного
егоїзму»**

2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. Історизм економічного егоїзму та його вплив на розвиток суспільства	5
2. Актуалізація регулювання негативного впливу економічного егоїзму на стан національних економік.....	7
3. Вплив деструктивного економічного егоїзму на стан національної економіки та на бізнес.....	10
4. Система збалансованості економічних інтересів стейхолдерів бізнесу та показників у безпекоорієнтованій стратегії підприємства.....	12
5. Безпекоорієнтована модель забезпечення економічних інтересів бізнесу	17
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Одним з характерних явищ ринкових перетворень в Україні стало створення корпорацій у секторі економіки з-поміж решти організаційно-правових форм господарювання. Не дивлячись на широкий спектр проблем, формування та розвиток ефективної системи корпоративного управління й балансу інтересів фінансових та промислових корпорацій, залишається важливим елементом структурного реформування, що спровокувало актуалізацію наукових досліджень в даному напрямі.

В своїх роботах В. Базилевич зазначає, що представники неокласичної концепції сутності та природи акціонерного капіталу А. Маршалл, П. Самуельсон і Джеймс Мілль розглядають місце держави в регулюванні корпоративного сектора, а також участь інвестиційних фірм й банків в емісії нових акцій на ринку [1]. Видатний науковець XIX ст. Торстейн Веблен розглядає суперечності між виробництвом і бізнесом [2], що виникають через розвиток корпорацій, підкреслюючи, що капіталісти більш зацікавлені різноманітними спекулятивними операціями і віддаляються від виробничої діяльності. Глибше досліджують суть інтересів представники соціально-інституціонального напрямку економічної думки. Е. Хансен та С. Кузнець розглядають необхідність змін у розподілі надходжень корпорації, які б підвищили добробут суспільства та добробут середнього класу [3]. Ф. Енгельс зазначав, що економічні відносини суспільства проявляються як інтереси. Усвідомлення потреб і спроби задовольнити їх спричиняють мотивацію поведінки людини, спонукаючи особу до певної цільової дії [4].

Не дивлячись на досить багатоаспектні дослідження економічних інтересів, постає питання, передусім, у досягненні забезпечення балансу інтересів зацікавлених сторін, що, в свою чергу, підвищить ефективність

функціонування корпорацій. Існує проблема оцінки якості управління корпорацією, яка об'єктивно ускладнюється різнобічними ціннісними пріоритетами учасників корпоративних відносин. Саме тому адекватне оцінювання ефективності управління корпорацією має визначити можливість створення збалансованості інтересів стейкхолдерів. Окрім цього, залишається відкритим питання розроблення методологічних і методичних основ оцінювання збалансованості економічних інтересів учасників фінансово-промислових корпорацій. Банк та підприємство мають неоднакові бачення на досягнення ефективності власної діяльності, тому важливим є врівноваження їх інтересів задля отримання позитивного ефекту з обох сторін.

Актуальність підкреслюється тенденціями переформатування суспільних відносин, пов'язаних зі світовою пандемією. Внаслідок карантинних заходів, що вживаються для боротьби з COVID-19, світова економіка і національні економіки більшості країн знаходяться в кризовому стані. Це призводить до посилення економічного егоїзму в суспільстві, гальмує інтеграційні процеси і, як наслідок – призводить до економічних криз підприємств, окремих галузей та національних економік.

Дослідження дозволило запропонувати корпоративну безпекоорієнтовану модель спільного ведення бізнесу фінансової та нефінансової корпорацій – банком і промисловим підприємством. При цьому розглядаються варіанти формування такої моделі: корпоративний – шляхом злиття фінансово-промислового капіталу і організаційний – шляхом формування вертикального кластера.

Авторські пропозиції мають практичне значення, оскільки дозволять частково вирішити проблеми інвестування в розвиток промислових корпорацій, мінімізують негативний вплив зростаючого економічного егоїзму на кризові явища в національній економіці України.

1. Історизм економічного егоїзму та його вплив на розвиток суспільства

Егоїзм розглядають психологи, економісти, філософи і всі вони розуміють його по-своєму. Егоїзм можна трактувати з позицій моралі, поведінки людини, впливу на інтенсивність економічного розвитку тощо.

На противагу егоїзму виступає альтруїзм, котрий, як вважають дехто з економістів, стримує економічне зростання, знижує стійкість підприємств до впливу загроз. Це, в свою чергу, чинить негативний вплив на здатність бізнесу своєчасно реагувати на виклики різного характеру, турбулентність економіки, недобросовісних учасників ринкових відносин.

Історично склалося таке поняття як «егоїзм розумний». Це поняття передбачає, що:

1) людська діяльність має егоїстичні мотиви, тобто спрямована на задоволення власних потреб;

2) інтелект, що діє на основі збирання інформації за принципами «правильно-неправильно», «подобається - не подобається», «добре-погано» допомагає людині сформулювати свій особистий інтерес, котрий не суперечить суспільному характеру буття та парадигмі співіснування людей.

Для теорії та практики управління соціально-економічними аспектами людського співіснування дуже важливо відчувати межі між економічним егоїзмом та альтруїзмом.

Існує наукова думка, де обґрунтовується неефективність для економіки для національної економіки. Обґрунтування базуються на теорії ігор, зокрема «дилеми в'язня». Застосування цієї теорії дозволило розробити матриці прийняття управлінських рішень щодо впливу на контрагента, відштовхуючись від поведінки останнього в економічному конкурентному середовищі. Це, зокрема, дозволить більш-менш адекватно спрогнозувати поведінку конкурентів

у разі виведення нашим бізнесом на ринок нового інноваційного продукту. При агресивній поведінці конкурента (виведення ним на ринок такого ж продукту, або аналогу) наш бізнес може отримати значно нижчий прибуток і навіть збитки. Адже інновації потребують значних витрат і повинні окупитися високим рівнем прибутку. При агресивній політиці конкурентів цей прибуток може бути нижче очікуваного, при консервативній – навпаки.

На жаль, в українському суспільстві економічна свідомість знаходиться на тому рівні, коли відсутня співпраця бізнесу і суспільства. Економічні інтереси особисті переважають суспільні. Недосконалі також відносини між бізнес-партнерами. Не часто в бізнесі дотримуються принципів Гарвардської моделі перемовин «win-win». Мало хто усвідомлює, що в багатьох економічних взаємовідносинах а також загрозливих ситуаціях необхідно скооперуватися, діяти спільно, а ніж поодинокі, оскільки бажання отримати особисті вигоди може трансформуватися в особисті втрати.

В економіці ринкового типу мотивом до діяльності є гроші, а, як зрозуміло, де є гроші там, відповідно, егоїзм бізнесу, головна мета котрого – здобути ці гроші. А. Сміт, який дотримувався ідей лібералізму, вказував на те, що ринкові закони кращим чином можуть чинити вплив на економіку, коли особистий інтерес бізнесу є вищим за суспільний.

Згідно з твердженням А. Сміта «Економічна людина» це – егоїст, який хоче збагатитись за рахунок підвищення якості й продуктивності благ та послуг. Головною рисою визначення є «економічний егоїзм», тобто прагнення суб'єкта до збільшення власної вигоди. Інакше кажучи, «економічна людина» – це раціональний індивід, що має постійні переваги та прагне до збільшення власної вигоди в умовах повноти інформації, свободи вибору та кількісного оцінювання альтернатив [5].

Для управління економічними інтересами інтерпретуємо сутність «економічний егоїзм – економічний альтруїзм» на прикладі лінійного континууму в координатах, що зображено на рисунку 1.

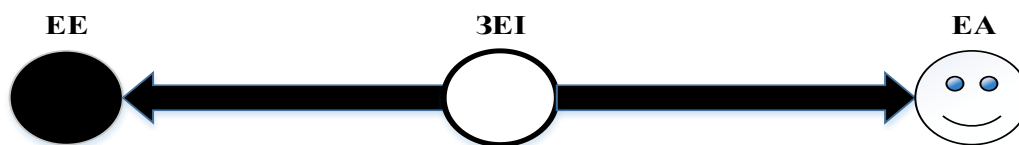

Рис. 1. Континуум сутності «економічний егоїзм – економічний альтруїзм»

На рисунку відображена також точка збалансованості економічного інтересів суб'єкта та його ринкових контрагентів (ЗЕІ). Позначенням демонструється.

У вітчизняному економічному словнику категорія «економічний інтерес» визначається як «об'єктивні рушійні мотиви економічної діяльності людей, обумовлені розвитком їх потреб, як вагома причина соціально-економічних дій, що лежать в основі причин різних суб'єктів господарської діяльності» [6].

Більшість науковців і фахівців дотримуються думки, що наявність багатьох (групових, індивідуальних, суспільних) економічних інтересів призводить до виникнення суперечностей між ними. Джерелом цих суперечностей є складна модель суспільних відносин, де кожен інтерес із цієї великої кількості є, з одного боку, важливим, автономним, а з іншого – може негативно відобразитися на інтересах інших учасників ринкових відносин. Саме тому соціально-економічна система пояснюється як складна система взаємозалежних соціальних підсистем – суб'єктів чия активність спрямована на задоволення власних потреб через пріоритетну реалізацію економічних інтересів, що примушують та мотивують підсистеми-суб'єкти до взаємодопомоги. Складність цієї взаємодії полягає в тому, що в системі підсистем-суб'єктів можуть виникати групові утворення або об'єднання останніх, які є проміжними ланками в ієрархічних рівнях управління. При цьому інтереси та методи їх задоволення можуть бути зовсім іншими.

2. Актуалізація регулювання негативного впливу економічного егоїзму на стан національних економік

У сучасній економічній теорії переважають чотири підходи в подоланні проблем надмірного економічного егоїзму і пов'язаної з ним соціальної несправедливості:

1) егалітарний (зрівняльний, тоді коли всі члени суспільства отримують однакові блага);

2) роулсіанський (відбувається підвищення рівня життя найбільш вразливих членів суспільства);

3) утилітарний (збільшується відсоток забезпечених членів суспільства на принципах пропорційного розподілу благ до відповідності із різними функціями їх корисності);

4) ринковий (розподіл доходів відповідно до одержаних від факторів виробництва граничними продуктами). Водночас, дані підходи мають переважно теоретичний характер, а отже можливості їх використання на практиці державного регулювання являються доволі обмеженими та пов'язаними із значними складнощами.

У 2013 році економічними експертами з Європейського союзу, США, Китаю, країн Латинської Америки піднімалось питання про роль державно-правових регуляторів у подоланні проблем негативного впливу на соціально-економічний розвиток економічного егоїзму. Тоді найбільш цікавими були дискусії із приводу двох проблем. До першої групи проблем відносились проблеми відмови від «брутальності ринкового фундаменталізму». Відмова від «міфологічного» перебільшення ролі ринку у гармонійно-моральному розвитку (за А. Смітом), і є вирішенням цього питання.

Друга група проблем концентрувалась навколо підвищення соціальної результативності та спрямованості державно-правових регуляторів [7].

У розвинених країнах виникають зрушення цінностей суспільного попиту від невпинного поглинання матеріальних благ, до насичення попиту

постматеріальними цінностями. Наприклад, у США кількість прихильників, що накопичують матеріальні споживчі цінності за останні 10 років спала у 2 рази, з 35 % до 16 %. Аналогічні тенденції також простежуються у більшості країн Західної Європи, там де широко розповсюджується добровільне самообмеження від предметів, які відносяться до «розкоші», дорогих палаців, футбольних клубів, яхт, приватних літаків [8].

Тоді як, в Україні актуальнішою є проблема раціонального рівня економічного егоїзму, якого важко досягти державним регулюванням економіки. І внаслідок проявів економічного егоїзму поміж власниками великого капіталу та чиновників, які забезпечені високими заробітками, а також непродуманої державної політики, в країні не набув потрібного розвитку інститут соціальної справедливості. Переважання спекулятивного та кримінального капіталу в час нераціонального втручання держави в економічні процеси приводить, із одного боку, до збільшення прояву форми економічного егоїзму – корупції, та з іншого боку консервації бідності.

До формальних регуляторів можна віднести: законодавчо визначену систему норм, яка прямо чи опосередковано буде обмежувати, попереджувати чи, навпаки, заохочувати, деякі підприємницькі ініціативи, примушуючи підприємців ділити із суспільством відповідальність за економічну нерівність, екологічні проблеми шляхом прийняття участі в економічній адаптації соціально слабких верств суспільства, соціальну несправедливість.

Головну роль регуляторів мають відігравати інформаційна політика, виховання, інститути громадянського суспільства, система освіти. Інститути громадянського суспільства надають допомогу в створенні і розвитку механізмів громадського самоврядування, також беруть участь у створенні громадської думки разом з незалежними засобами масової інформації, сприяють покращенню нормативно-правової бази економіки, виступають ефективною протидією адміністративному ресурсу в управлінні соціально-економічними процесами. Грамотне виховання та інформаційна політика мають допомогти замінити

ідеологію консьюмеризму (нестримного споживання) та неправильного бачення успіху на ідеологію кваліфікованої праці, соціальної справедливості та здорового способу життя. А в системі освіти потрібно запровадити сучасні технології навчання, які б могли розширити горизонт покоління майбутніх підприємців [9].

Підвищення рівня соціальної відповідальності, під якою мається на увазі першочергова увага суб'єктів економіки на потреби суспільства, що проявляється в пошуку та реалізації управлінських концепцій, які дозволяли б якнайкраще реагувати на його очікування та враховувати його інтереси, а також одночасно застосовувати певну практику для зростання ефективності та стійкості власної підприємницької діяльності і має стати показником успішного функціонування інституційного механізму раціонального обмеження економічного егоїзму підприємницького сектора [10].

Економічний егоїзм є одним із найважливіших, але не виключних цінних характеристик економічних суб'єктів. На мою думку, головним завданням держави є створення інституційного середовища, яке, прямо та опосередковано допомагає досягти раціонального рівня економічного егоїзму і використовувати його на користь соціуму, а саме це буде проявлятися у збільшенні рівня соціальної відповідальності підприємницької діяльності. Важливим напрямом досліджень, дивлячись на зазначене, потрібно вважати обґрунтування конкретних методів, принципів, форм, та інструментів державного впливу і визначення суб'єктів, об'єктів, що можуть сформувати надійний інституційний механізм регулювання процесу соціальної відповідальності бізнесу в національній економіці.

3. Вплив деструктивного економічного егоїзму на стан національної економіки та на бізнес

Сьогодні завданням інституту держави є обмеження економічного егоїзму, що притаманне підприємницькому сектору, і доведення його до раціонального рівня. Хоча інвестиційна діяльність, бізнес та торгівля є головними

опорами процвітання суспільства, але у більшості областей підприємницької діяльності часто пов'язана із серйозними негативними явищами, як експлуатація праці, корупція, нерівність доходів, а також з бар'єрами, які стримують новаторство і підприємництво [11].

Таким чином, моральна категорія «економічний егоїзм», протилежною до якої є економічний альтруїзм, належить до найважливіших ціннісних орієнтирів суб'єктів підприємницької діяльності, які призводять до переважання в їх економічній поведінці своєкорисливих власницьких інтересів, що суперечать інтересам і потребам інших економічних суб'єктів – людей, соціальних груп і спільнот. Проявлятися економічний егоїзм може на різних рівнях економічних відносин – від мікрорівня, тобто взаємодії окремих економічних суб'єктів, і до мегарівня, тобто відносини між країнами [12].

Українська економіка зазнала негативного впливу. Епідемія коронавірусу штовхає міжнародні ринки в період турбулентності, часові рамки якого поки важко спрогнозувати. Через пандемію коронавірусу та карантинних заходів падіння українського ВВП за інформацією Міністерства розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства в першій половині 2020 р. склала 6,6% [13].

За розрахунками Національного банку України (НБУ) зниження ВВП у 2020 році може бути як мінімум 6% [14]. Водночас за оцінкою МВФ, українська економіка знизиться за підсумками 2020 року на 8,2% [15].

Карантин погіршив споживчі настрої, та призупинив декілька галузей – готельний і ресторанний бізнес, роздрібну торгівлю, авіаперевезення. Знизилися обсяги доходів бюджету. Через введення карантину українські підприємства заморозили виробничі ланцюжки і інвестиції.

Відновлення промисловості проходить повільніше, аніж роздрібною торгівлі. Зниження промислового виробництва відбулося до 12,3%. Деяке зростання зовнішнього попиту на фоні оптимізму, що було спричинене плавним пом'якшенням карантину, а також зростання видатків бюджету для закупівлі окремої металургійної та машинобудівної продукції (на військову продукцію,

медичне обладнання) обумовили зменшення спаду в металургії, машинобудуванні та добуванні металевих руд. Однак, став затяжним спад у виробництві устаткування для других галузей (металургії, залізниці, с/г) і автотранспортних засобів, а це свідчить про досить слабкий внутрішній попит. Поступове зниження ажіотажного попиту на медичні препарати та антисептики створило зменшення зростання в фармацевтичній сфері. У хімічній галузі спостерігається спад через падіння у виробництві засобів чищення та добрив.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства в умовах зазначених загроз має ґрунтуватись на запровадженні комплексного підходу із врахуванням інтересів усіх груп стейкхолдерів. Співпраця підприємства із стейкхолдерами завжди була пов'язана як із можливістю розвитку підприємництва в умовах гармонізації їхніх інтересів, так само із ймовірністю утворення додаткових небезпек і загроз в умовах виникнення конфлікту інтересів.

Основним фактором успіху розвитку підприємства є спроможність створити взаємовигідні відносини із ключовими стейкхолдерами у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Ефективна співпраця із стейкхолдерами є однією із основних цілей управління підприємством і однією із найважливіших задач безпекоорієнтованого менеджменту.

4. Система збалансованості економічних інтересів стейкхолдерів бізнесу та показників у безпекоорієнтованій стратегії підприємства

Стейкхолдери – це будь-які індивідууми, організації чи групи, чії дії мають вплив на процес прийняття рішень організації та/або перебувають під впливом цих рішень. До них належать: власники, споживачі, постачальники (внутрішні стейкхолдери) та уряд, працівники, конкуренти, захисники прав споживачів, екологи, засоби масової інформації (зовнішні стейкхолдери) громадськість.

Підприємству треба мати справу з усіма категоріями стейкхолдерів, але завданням менеджерів, у цьому контексті є: виявлення ключових зацікавлених сторін і керування їхнім впливом таким способом, щоб знизити негативні наслідки цього впливу та посилити позитивні.

Аналіз розуміння складу й інтересів основних стейкхолдерів підприємства говорить про наявність протиріччя між інтересами різних груп стейкхолдерів: власників та органів державної влади в питаннях оподаткування, власників та споживачів у питаннях про ціноутворення тощо. Наявність цих суперечностей свідчить про нездатність одночасного задоволення інтересів всіх стейкхолдерів та стає причиною дискусій із приводу пріоритетності для задоволення таких інтересів.

Можна вважати, що поєднання груп зацікавлених сторін зробить легшим процес вибору стратегії покращення партнерських відносин із стейкхолдерами. Проте їх склад не обмежується тими, які наведені у таблиці 1 додатку А, адже він буде піддаватися часовим змінам, а також залежати від місця локації виробничих потужностей, сфери діяльності підприємства та його позицій на ринку та інших факторів. Очікування та інтереси груп стейкхолдерів мають три основні напрями: соціальне, екологічне та економічне та, що відповідає управлінським сферам підприємств в стабільному розвитку. З однієї сторони стейкхолдери впливають на стратегії стабільного розвитку підприємств через систему ділових та професійних взаємовідносин, а з іншого, – саме вони оцінюють рівень відповідності їхньої діяльності оголошеним стандартам проведення бізнесу із урахуванням інтересів та сподівань зацікавлених сторін.

Дослідження впливу персоналу на економічну безпеку підприємства полягає в попередженні загроз та ризиків із боку співробітників підприємства, що можуть позначитись на його безпечному функціонуванні. Саме від вмотивованого та кваліфікованого персоналу, залежить успішна діяльність підприємства. Я.Ю. Білоусом залежно до характеру виконуваних функцій було виділено 4 категорії персоналу: робітники, службовці, спеціалісти, керівники, із

яких останні 3 категорії становлять близько - 20%, а робітники – 80%. Хоча, саме від 20% (управлінського персоналу) й залежить економічна безпека підприємства. Однією із головних загроз безпеці підприємства може бути: розголошення конфіденційної інформації та комерційної таємниці, яка є у володінні керівників та менеджерів підприємства. Саме тому забезпечення умов для того, щоб персонал був лояльним на є найважливішою умовою економічної безпеки підприємства. Саме ефективна система мотивації прихильність та стимулювання працівників можуть забезпечити стабільний розвиток та функціонування підприємства.

Найвпливовішою відносно економічної безпеки підприємства групою стейкхолдерів суб'єктів зовнішнього середовища є покупці (замовники). Саме через сприятливе відношення споживачів до продукції і підприємства та лояльності покупців, досягаються показники стабільності та успішності підприємства.

Економічна ситуація в Україні передбачає застосування українськими підприємствами новітніх інструментів, підходів, а також методів управління підприємством для забезпечення їхніх конкурентних можливостей на усіх ринках. Через посилення економічного егоїзму стейкхолдерів підприємства, важливе значення має стратегічне управління тому, що це один з новітніх підходів пристосування підприємства до мінливого зовнішнього середовища, а також забезпечення довгострокового успіху.

Існує багато підходів до вибору стратегій управління підприємством, у тому числі й маркетингових стратегій. У багатьох випадках вибір стратегії набуває суб'єктивного характеру, ще є ряд матричних моделей, що враховують тільки два фактори, проте вибір стратегії потребує комплексного, системного підходу – і саме таким являється збалансована система показників (ЗСП).

Ця система набагато збільшує можливості стратегічного планування, роблячи цим його реальнішим. Через це використання та формування даної

концепції в системі управління українських підприємств мають важливе значення та можуть заслуговувати на увагу із боку практиків та науковців.

Саме задля посилення управлінської функції за рахунок врахування інтересів різних груп: партнерів, кредиторів, акціонерів, споживачів, й виникла концепція збалансованої системи показників Каплана Р.С і Нортон Д.П. (ЗСП). І для того, щоб реалізувати таку багатосторонню політику управління бізнесом, потрібно мати комплексну систему ключових показників та стратегічних цілей, а також збалансовану систему стратегічного виміру. ЗСП, так само як і традиційні системи містить фінансові показники, так як вони являються одними із головних критеріїв оцінювання результатів діяльності підприємства, але ця система акцентує увагу на важливості показників нефінансового характеру, що оцінюють ефективність внутрішніх бізнес-процесів, задоволеність покупців та акціонерів, потенціал співробітників із метою зберігання довгострокового фінансового успіху підприємства в умовах посилення деструктивного економічного егоїзму [16].

Збалансована система показників є системою стратегічного управління підприємством на підставі виміру та оцінювання ефективності його діяльності за певним набором показників, що були підібрані так, щоб можна було врахувати всі важливі (із точки зору стратегії) моменти діяльності підприємства (виробничі, фінансові, маркетингові). Вона перетворює загальну стратегію та місію підприємства у систему взаємозалежних показників (рис. 2).

Рис. 2. Система збалансованості економічних інтересів та показників у безпекоорієнтованій стратегії підприємства

Сформувані індивідуальну ЗСП, що буде підходити конкретному підприємству, із урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів, де підприємство займається своєю діяльністю, допоможе даний алгоритм (рис. 3). Реалізація програм ЗСП буде сприяти розробленню стратегічних карт консолідованих (для всього підприємства) та для інших структурних підрозділів і центрів відповідальності.

Рис. 3. Алгоритм формування індивідуальної ЗСП

Реалізація сформованої збалансованої безпекоорієнтованої стратегії вимагає вирішити досить глобальні задачі. Таких, як, наприклад: концентрація зусиль усіх підрозділів для виконання загальної корпоративної стратегії; потрібно забезпечити виконання завдань, що були визначені програмою економічної безпеки; потрібно зосередитись на підвищенню культурного й професійного рівня кадрів, що мають професійно відтворювати безпекоорієнтовану стратегію. Для цього потрібно пояснити цю стратегію усім співробітникам та створити атмосферу, за якої кожен працівник може мати необхідні стимули, а також повноваження для забезпечення її реалізації, і побудові ЗСП, що ранжовані по головних складових, на які може орієнтуватися підприємство. Побудовані стратегічні карти наглядно зображують причинно-наслідкові зв'язки між показниками та цілями.

5. Безпекоорієнтована модель забезпечення економічних інтересів бізнесу

Розгляд еволюції поглядів науковців на формування економічних інтересів різних груп учасників корпоративних відносин та історичний досвід

переконливо свідчать, що формування ринкової економіки викликало необхідність створення принципово нової системи управління, яка б могла забезпечувати економічні інтереси всіх учасників ринкових відносин. На сучасному етапі науковці та фахівці частіше звертають увагу на проблемність забезпечення економічних інтересів. Використовуючи цільовий підхід як сучасний інструмент всебічної та комплексної оцінки організаційної ефективності, дослідники визначили стратегічні цілі функціонування організації та дійшли висновку, що останнім часом представницькою стала група цілей, які мають соціальну спрямованість. Сьогодні науковці розглядають напрями діяльності корпорації, котрі спрямовані на задоволення клієнтських потреб та інші соціальні аспекти, потребує вдосконалення існуючих моделей корпоративного управління. Розглядаючи природу економічних інтересів, що формуються в корпорації, слід зауважити, що останні є сутністю рушійних сил створення та розвитку суб'єктів економіки та тісно пов'язані з потребами [17, с. 46-47].

Економічні інтереси за своєю сутністю є об'єктивними. Вони відображають місце і роль суб'єктів господарювання в системі суспільного поділу праці та відносин в економіці. Водночас, дані інтереси є суб'єктивними, адже завжди мають своїх носіїв. Зокрема, суб'єктами економічних інтересів можуть бути окремі індивіди, домогосподарства, суб'єкти підприємництва, держава, суспільство в цілому. До об'єктів інтересів належать саме економічні блага, зокрема товари, послуги, інформація тощо. Плюралізм економічних потреб породжує різноманітність економічних інтересів, котрі утворюють складну систему. Економічні інтереси можуть бути класифіковані за різними ознаками (рис. 4).

Рис. 4. Класифікація економічних інтересів [17, с. 18]

Суб'єкти економічних відносин виражають специфічні економічні інтереси. В ринковій економіці останні є різними, зокрема:

- економічні інтереси домашніх господарств, які спрямовані на максимізацію рівня корисності з урахуванням існуючих цін та доходів;
- економічні інтереси корпорацій, що спрямовані на максимізацію прибутку, зниження величини витрат і підвищення конкурентоспроможності продукції;
- економічні інтереси держави, які спрямовані на реалізацію та задоволення суспільних потреб в цілому [5, с. 48-50].

На сьогодні, забезпечення сталого розвитку держави можливе лише за рахунок досягнення глобальної цілі, яка полягає у добробуті суспільства, де визначальна роль належить банкам, котрі є основними інвесторами розвитку промислового сектора економіки. Погоджуємось з тим, що банківська система є

окремим елементом фінансового ринку, яка характеризується проникненням у більшість сфер господарювання [7, 8].

Разом з цим, існує певна проблема, яка полягає у тому, що банки, як основа фінансової системи та фактично являючи собою підприємства, зацікавлені у забезпеченні виконання власних інтересів, а держава діє в інтересах суспільства. Звідси слідує те, що дані фінансові структури мають подвійний захист. З одного боку, їх ефективна діяльність є гарантом стійкості банківської системи, а з іншого – вони є своєрідними підприємствами, інтереси яких також повинні захищатися державою [9].

Механізм узгодження економічних інтересів розглянемо саме з боку стейкхолдерів банку, де останні є фізичними чи юридичними особами, котрі так чи інакше залежать від діяльності банківської установи або впливають на її розвиток. В залежності від середовища банку д. е. н. Бобиль В. В. розподіляє стейкхолдерів банку на дві групи:

- 1) зовнішні:
 - споживачі банківських продуктів;
 - органи державної влади;
 - банки-конкуренти.
- 2) внутрішні:
 - акціонери банку;
 - топ-менеджери, яких можна віднести до групи привілейованих працівників банку;
 - непривілейовані працівники, зміст відносин яких з банком переходить від звичайних вимог справедливої оплати праці й гарантії зайнятості до інших аспектів взаємин роботодавця з працівником [10].

Щодо промислового підприємства, варто зазначити, що забезпечення безпеки підприємства перебуває в тісному взаємозв'язку з реалізацією його економічних інтересів. Об'єктивні потреби підприємства, які направлені на створення та реалізацію цілей економічної діяльності та розвитку, формують

систему економічних інтересів підприємства. Остання є сукупністю важливих економічних цінностей, визначальних економічних потреб, реалізація яких гарантує фінансову та економічну незалежність і подальший розвиток діяльності підприємства. Інтереси підприємства не є постійними, адже відрізняються на всіх стадіях і фазах його життєвого циклу [11].

Порівняння інтересів банку та підприємства в ринковій економіці відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Особливості економічних інтересів банківської установи та підприємства

Економічні інтереси банку	Економічні інтереси підприємства
Спільне	
Забезпечення стабільності діяльності	
Максимізація прибутку та мінімізація ризиків	
Переважаюча боротьба з конкурентами	
Збільшення ринкової вартості установи	
Забезпечення ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності товарів, робіт і послуг	
Відмінне	
Примноження клієнтської бази	Розширення ринків збуту
Збереження ділової репутації	Достатність ресурсів на всіх етапах життєвого циклу
Забезпечення довіри у фінансовому секторі	Створення позитивного іміджа як контрагента
Максимізація відсоткової ставки за кредитом	Мінімізація вартості банківського кредиту
Зростання якості, сервісу та надійності установи	Формування надійних ділових стосунків з постачальниками

* Складено автором

Кожна організація зацікавлена в тому, щоб її діяльність була безперебійною та стабільною. Не винятком є банки та підприємства, котрі стикаються з різними негативними ситуаціями та намагаються їх вирішити. Будь-яка з цих установ створюється задля отримання, в кінцевому результаті, прибутку, котрий можна використати в подальшому на інвестиції чи на власні потреби. Задля постійного його одержання, банки чи підприємства постійно стикаються з ризиками, що мають невизначений характер. Одним із способів їх

уникнення є мінімізація втрат, що є доречним і в повсякденний час. Оскільки Україна перейшла до ринкових відносин, то конкуренція є присутньою як на фінансовому, так і промисловому ринках. Тому і банк, і промислове підприємство мають боротися зі своїми конкурентами, щоб останні не витіснили їх. Ринкова вартість є важливим фактором при оцінюванні діяльності банківського і промислового бізнесу, оскільки свідчить про рівень стійкості та впливовості на відповідному ринку. Обидва зазначених суб'єкта ринку заінтересовані в забезпеченні ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності. Дані категорії мають вагомий вплив на коливання, раніше згаданої, стабільності організацій.

Стосовно відмінних рис, то звичайно ж банк має за мету збільшити кількість клієнтів, адже саме вони є джерелом надходжень фінансових ресурсів. В свою чергу, підприємству важливо знайти постійних постачальників сировини й матеріалів та розширити ринки збуту. З метою отримання більших прибутків банк прагне максимізувати відсоткові ставки за кредит, в той час як підприємство з цією ж метою прагне мінімізувати вартість банківського кредиту. Досягнення довіри начебто є і спільним інтересом, проте для банку – це довіра як до надавача послуг, а для підприємства – як контрагента.

Одним із способів збалансування економічних інтересів між фінансовими та промисловими організаціями є так званий «кластер», котрий являє собою певні договірні відносини між даними суб'єктами. Світова практика застосування кластерів доводить, що кластеризація є, по-перше, запорукою становлення господарства та конкурентоспроможної економіки. По-друге, кластер є своєрідним поєднанням кооперації та конкуренції між його учасниками, що підвищує конкурентоспроможність об'єднання серед інших окремо функціонуючих підприємств [12].

А. П. Румянцев та М. П. Хмара зазначають, що формування інтегрованих компаній дозволяє мобілізувати новий ресурс для розвитку національного господарства, а саме «ресурс мережевої організації території за географічними

ознаками», котрий сприяє створенню конкурентних переваг в умовах глобальної економіки [13, с. 35].

У країнах ЄС ядром кластера, в основному, визначається велике підприємство, яке об'єднує навколо себе невеликі суб'єкти господарювання. Водночас, підприємство-лідер визначає стратегію розвитку усіх інших підприємств у довготривалій перспективі. Азійська модель формування промислових кластерів ґрунтується на взаємодії малих і середніх підприємств, що, в свою чергу, формують ядро кластера. Діяльність більшої частини промислових кластерів США зорієнтована саме на експорт та акумулює підприємства, котрі знаходяться, як правило, у межах одного регіону та спільно використовують його потенціал. Найбільш гнучкими є інтегральні об'єднання промислових підприємств Італії, що об'єднують малі, середні та великі компанії на партнерських засадах. На думку багатьох, саме такі об'єднання є найбільш прийнятними для країн, що перебувають на перехідному етапі розвитку економіки [14, с. 152].

Цікавим щодо запровадження кластерного підходу до розвитку промислового потенціалу є досвід Австрії, в якій на першому етапі проведено моніторинг економічного розвитку регіонів та визначено їх можливості, а на другому – сформовано кластери за інноваційним підходом [15].

Більшість кластерів, що зареєстровано в Україні, є аграрними, але поступово з'являються й інноваційні. Практика свідчить, що компанії, які входять до кластеру, є більш успішними і конкурентоздатними, а тому експортують більше, ніж ті, що працюють відособлено. Стратегія кластерного розвитку стає домінантною, бо об'єднує експортний розвиток, залучення інвестицій, трансфер технологій, розвиток малого бізнесу і стартапів, технологічних та індустріальних парків, освіту та розвиток персоналу [16].

Ст. 120 та 127 Господарського кодексу України визначено різні організаційно-правові форми об'єднань підприємств, а саме: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання підприємств, передбачені

законом (союзи, спілки, асоціації підприємців, тощо). Якщо порівнювати ці форми об'єднань підприємств з такою формою господарювання як кластер, то можна зробити висновок, що він здатний існувати в одній з таких організаційно-правових форм або бути окремою формою об'єднання підприємств. В Україні більша частина підприємств обирають саме перший варіант, у зв'язку із законодавчою неврегульованістю поняття «кластер». Тому наразі досить актуальним є оновлення нормативно-правової бази стосовно розвитку кластерів.

Для обґрунтування авторської ідеї формування кластеру проведено розрахунки на прикладі АТ «Полтавський завод медичного скла» й АТ «Полтава-банк», які мають спільного акціонера та співпрацюють як клієнт і обслуговуючий банк. Крім того, в межах кластеру запропоновано організувати недержавний корпоративний пенсійний фонд та страхову компанію, котрі обслуговуватимуть рух цінних паперів корпорацій.

Оскільки акціонер АТ «Полтавський завод медичного скла» – мажоритарний власник – є фізичною особою, афілійованою АТ «Полтава-банк», банківська установа як юридична особа не має економічних інтересів у результатах діяльності підприємства. Якщо зробити припущення, що власником контрольного пакету акцій стане АТ «Полтава-банк», його економічні інтереси позитивно вплинуть на взаємовідносини з підприємством. Банк як власник, стане зацікавлений у ефективній діяльності підприємства, адже від позитивних результатів буде залежати розмір дивідендних виплат (така модель злиття банківського і промислового капіталу в японській моделі корпоративного управління дістала назву «кейрецу» та практично демонструє свою ефективність). Як наслідок, співпадають економічні інтереси банку та підприємства в зниженні ціни за користування кредитом. Змоделюємо отриманий ефект, використавши механізм фінансового левериджу. Для цього припустимо зниження ціни банківського кредиту при незмінних інших показниках підприємства (табл. 2).

Розрахунки підтвердили, що при зменшенні процентної ставки за кредит коефіцієнт рентабельності власного капіталу або фінансової рентабельності зростає. Тобто, прибутковість власного капіталу підприємства має позитивну динаміку, що є пріоритетним інтересом досліджуваного суб'єкта господарювання. Економічні інтереси банку за даної моделі злиття фінансово-промислового капіталу були б задоволені, оскільки його доходи та рентабельність власного капіталу зростатимуть у результаті отриманих дивідендів. Відштовхуючись від даної гіпотези, розрахуємо ймовірну суму отриманих дивідендів за 2018 р. Знайдемо дохід банківської установи від одержання дивідендів як акціонера підприємства за формулою:

$$ДВ = P \times n, \quad (1)$$

де ДВ – дохід від отримання дивідендів, грн;

P – ціна дивідендів на одну просту акцію, грн;

n – кількість акцій в розпорядженні акціонера, шт.

$$ДВ = 28110626 \times 0,75 = 21082969,5 \text{ (грн)}$$

Таблиця 2

Формування ефекту фінансового левериджу

№ з/п	Показники	Варіант умови		
		«I»	«II»	«III»
1	2	3	4	5
1	Середня сума всіх активів (капіталу), який використовується, в періоді, що розглядається, з неї:	598546	598546	598546
2	Середня сума власного капіталу	584719	584719	584719
3	Середня сума позикового капіталу	13827	13827	13827
4	Сума валового прибутку (без врахування витрат щодо сплати відсотків за кредит)	160508	160508	160508
5	Коефіцієнт валової рентабельності активів (без урахування витрат щодо сплати відсотків за кредит), %	27	27	27
6	Середній рівень відсотків за кредит, %	22	15	7
7	Сума відсотків за кредит, сплачена за використання позичкового капіталу (гр.3 × гр. 6) : 100	3042	2074	968
8	Сума валового прибутку підприємства з урахуванням витрат по сплаті відсотків за кредит (гр.4 – гр.7)	157466	158434	159540
9	Ставка податку на прибуток, виражена дес. дробом	0,18	0,18	0,18

10	Сума податку на прибуток (гр.8 × гр.9)	28344	28518	28717
11	Сума чистого прибутку, який залишився в розпорядженні підприємства після сплати податку (гр.8 – гр.10)	129122	129916	130823
12	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу або коефіцієнт фінансової рентабельності, % (гр.11 × 100) : гр.2	22,1	22,2	22,4
13	Приріст рентабельності власного капіталу у зв'язку з використанням позичкового капіталу, у % (ЕФЛ)	10	23	39

Тобто, якби банк мав таку ж кількість акцій, як мажоритарний акціонер АТ «ПЗМС», то він би отримував мінімум 21 млн. грн додаткового доходу, що є досить значним капіталом.

Проаналізуємо, наскільки збільшиться рентабельність власного капіталу при зростанні чистого прибутку на 21000 тис. грн. Для цього визначимо базову рентабельність без врахування доходу від дивідендів ($P_{вк}$) за формулою:

$$P_{вк} = \frac{ЧП}{\overline{ВК}} \times 100 \%, \quad (2)$$

ЧП – сума чистого прибутку банку за звітний період, тис. грн;

$\overline{ВК}$ – середня величина власного капіталу, тис. грн.

$$P_{вк_0} = \frac{93549}{673721,5} \times 100 = 13,89 \%$$

Отже, базова рентабельність власного капіталу АТ «Полтава-банк» за 2018 р. складає 13,89 %. Теоретично збільшимо величину чистого прибутку на дивідендний дохід. Отримаємо чистий прибуток банку в сумі 114549 тис. грн. Відповідно, рентабельність власного капіталу при врахуванні дивідендного доходу від володіння пакетом акцій в підприємства становитиме:

$$P_{вк_1} = \frac{114549}{673721,5} \times 100 = 17,00 \%$$

Розрахунки продемонстрували збільшення рентабельності власного капіталу банку на понад 3 %.

Ще одним показником прибутковості банку є рентабельність активів ($P_{ак}$), котра визначається за формулою:

$$P_{ак} = \frac{ЧП}{\bar{A}} \times 100 \%, \quad (3)$$

де \bar{A} – середня величина активів банку, тис. грн.

Визначаємо базову рентабельність активів АТ «Полтава-банк» за 2018 р.:

$$P_{ак_0} = \frac{93549}{2186181,5} \times 100 = 4,28 \%$$

Початкова рентабельність активів АТ «Полтава-банк» за 2018 р. склала 4,28 %. Якщо врахувати додатковий дохід від володіння акціями підприємства, цей показник збільшиться майже на 1 %:

$$P_{ак_1} = \frac{114549}{2186181,5} \times 100 = 5,24 \%$$

Тобто, з врахуванням додаткового доходу в 21000 тис. грн, чистий прибуток банківської установи зростає, що, в свою чергу, підвищує рентабельність як капіталу, так і активів.

На основі проведених розрахунків теоретично можна створити кластерне утворення з АТ «Полтава-банк» та АТ «Полтавський завод медичного скла» (рис. 5).

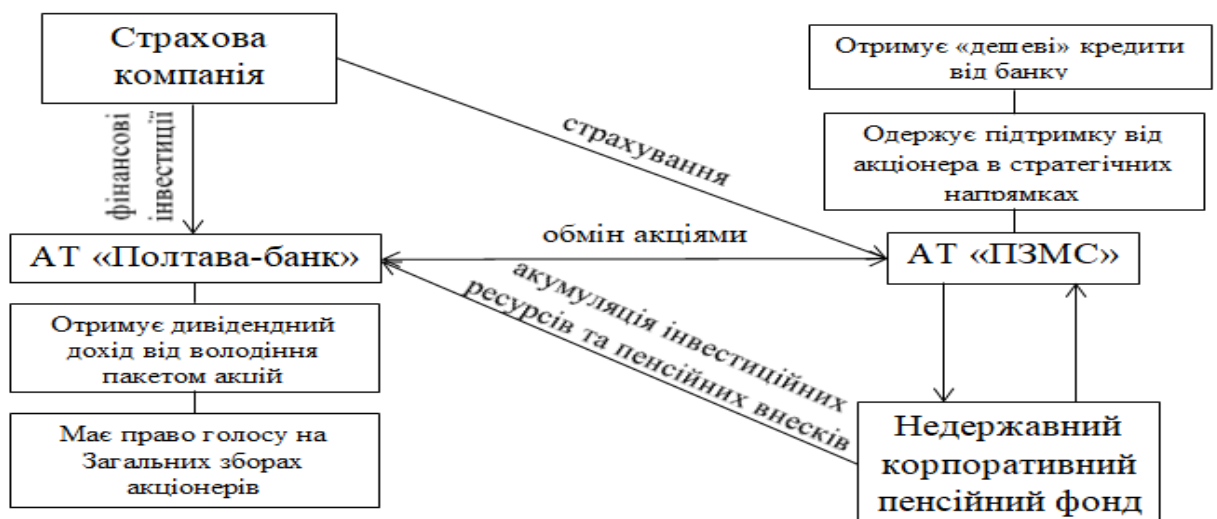

Рис. 5. Узагальнена Модель кластера фінансової та промислової корпорації

* Складено автором

Розглянута Модель кластера продемонстрована на прикладі успішного підприємства, але й може бути використана для будь-якого підприємства реального сектора економіки, розглядаючи інвестиційну привабливість не лише за рівнем прибутковості, а й за перспективами його продукту на товарному ринку, прийнятим корпоративним принципам у ділових стосунках з контрагентами тощо.

Кластер орієнтований на договірні відносини між підприємством та банком. Обидві сторони мають економічний інтерес та зацікавлені в співпраці. Безперечно, підприємство бажає отримувати низькі кредити від банку та підтримку при прийнятті стратегічних рішень. У свою чергу, банківська установа має право брати участь в управлінні, контролювати діяльність підприємства та приймати стратегічні рішення, що має позитивно вплинути на розмір отримуваних дивідендів.

Як зазначалося, в кластерній моделі передбачено функціонування страхової компанії та недержавного корпоративного пенсійного фонду. Створення останнього є досить важливим інструментом для підвищення рівня пенсійного забезпечення працівників та акумуляції інвестиційних ресурсів на розвиток банківського та промислового підприємництва.

Світова практика свідчить, що саме в США яскравим прикладом механізму формування пенсійних накопичень є програма розвитку акціонерної власності робітників та службовців ESOP. Вона стала запорукою підвищення продуктивності роботи персоналу за рахунок того, що останній є інсайдером, власність якого накопичується протягом трудової діяльності в корпорації, акумулюється на рахунку, але одночасно є інвестиційним ресурсом для розвитку самої корпорації. Після виходу на пенсію працівник має значні фінансові ресурси, якими вправі розпоряджатися на власний розсуд. Ця та інші подібні пенсійні програми (наприклад, 401-к) чудово зарекомендували себе в США, що також може мати місце в правовому полі та економіці України. ESOP має багато

переваг з-поміж інших програм недержавного пенсійного забезпечення, серед яких доцільно виділити такі:

- цільове використання пенсійних внесків;
- значна мінімізація ризиків недержавного пенсійного забезпечення;
- контроль за використанням пенсійних внесків;
- створення оптимальної структури акціонерного капіталу корпорації;
- прозорість та ефективне управління активами пенсійного фонду;
- захист прав вкладників та їх правонаступників;
- підвищення ефективності діяльності корпорацій в реальному секторі

економіки України тощо [17].

Варто зазначити, що кластер є вирішенням багатьох суперечок, що виникають в корпораціях. Зокрема, він повинен збалансувати економічні інтереси усіх учасників корпоративних відносин. Проте через відсутність адекватного нормативно-правового забезпечення не може йти мова про модель збалансування інтересів, як всередині корпорації так і між корпораціями різних секторів економіки. Окрім того, щоб розглянута нами модель знайшла практичне застосування, потрібно створити певну інституцію та правове підґрунтя, що сформує механізм забезпечення економічних інтересів за допомогою кластера як своєрідної організаційної форми бізнесу.

Виходячи з вищевикладеного, доцільно прийняти новий Закон України «Про кластери», який буде більш узагальненим та конкретним і не суперечитиме чинним нормам законодавства. Безумовно, даний нормативно-правовий документ може бути розроблений на основі старого варіанту, котрий не набрав чинності, адже був лише Концепцією КМУ. Використовуючи вище згаданий нормативно-правовий документ та вже не чинний, ЗУ «Про промислово-фінансові групи», можна сформулювати новий Закон, який би врегулював діяльність як промислово-фінансових груп, так і кластерів. Крім того, доцільно створити асоціацію чи представництво на зразок професійної спілки з питань підтримки та розвитку кластерів в Україні. Ця структура представляла та

захищала б інтереси кластерних утворень, співпрацюючи з державними органами регулювання й контролю.

На рисунку додатку Б представлено безпекоорієнтовану стратегічну карту збалансованості економічних інтересів фінансово-промислових корпорацій на основі сформованого кластеру та адекватного правового поля.

ВИСНОВКИ

Розглядаючи сутність та природу економічного егоїзму, встановлено, що економіка – це єдина сфера суспільного життя, в якому немає місця альтруїзму. Ніхто з виробників не стане роздавати свої товари просто так. Це було б невігідно. Існує таке поняття як егоїзм розумний, або конструктивний. Проте в період загострення економічних проблем на світовому рівні, котрі пов'язані з такими явищами як пандемія тощо, цей егоїзм набуває деструктивного характеру. Серед методів протидії поширення соціально-деструктивного егоїзму, зменшення його негативних наслідків і створення необхідних умов для його повної трансформації в підприємницький корпоративізм, що допомагає розвитку підприємницької ділової активності та ініціативи суб'єктів групової форми власності, а отже й накопиченню національного багатства, можна виділити: надання податкових пільг для підприємців, подолання корупції, підтримка малого і середнього бізнесу, запровадження інновацій, залучення іноземних інвестицій, здійснення постійного фінансового контролю за діяльністю підприємницьких організацій, підготовка багатoproфільних професійних кадрів.

В контексті того, що підприємству треба мати справу із всіма категоріями стейкхолдерів, завданнями менеджерів мають бути: є виявлення ключових зацікавлених сторін і керування їхнім впливом таким способом, щоб знизити негативні наслідки цього впливу та посилити позитивні.

Якщо неправильно побудувати такі відносини, то це може призвести втрати доступу до ключових ресурсів, ринків збуту, а в кінцевому результаті – прибутковості підприємства.

Запропонована модель може активізувати інвестиційні процеси та вплинути на позитивні зрушення в економіці України. Виділено такі позитивні драйвери:

- зростання кількості кластерів як ефективних конкурентів великому бізнесу, котрий має більше можливостей та в деяких випадках має ознаки монополії;
- взаємодія держави та суспільства з кластерами, яка є запорукою високотехнологічного виробництва та вдосконалення їх роботи;
- можливість створення інноваційних кластерних утворень, котрі змогли б швидше розвивати різні галузі діяльності суспільства;
- доступність інвестиційних ресурсів ринку фінансових послуг України для розвитку корпорацій реального сектора економіки;
- активізація розвитку недержавного пенсійного забезпечення та основі формування корпоративних пенсійних фондів в межах фінансово-промислових кластерів.

Оскільки формування кластерів в Україні стримує відсутність відповідного правового поля, необхідно розробити й затвердити дієву правову й нормативну базу в рамках чинних правових документів. Це дасть можливість малому та середньому бізнесу економічно успішно конкурувати з великим бізнесом, покращить корпоративні відносини між АТ різних сфер економічної діяльності та збалансує їх економічні інтереси, а в кінцевому результаті – сформує сприятливий інвестиційний клімат та покращить стан економічної безпеки бізнесу.

Результати наукового дослідження оприлюднені на міжнародній конференції, опубліковані у науковому фаховому журналі категорії «Б».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. V. D. Bazilevich (2004), *Istoriia ekonomichnykh uchen'* [History of economic teachings], Znannia, Kyiv, Ukraine.
2. T. Veblen (1923) "Absentee Ownership and Business Enterprise in Recent Times", New York, USA, [Online], available at: <https://books.google.com.ua/books/about/Absentee>
3. Kuznets S. (1955), "Economic Growth and income inequality", *The American Economic Review*, vol. 45 (1), Pittsburgh, USA.
4. "Economic interests, their essence" [Online], available at: https://pidruchniki.com/15800119/politekonomiya/ekonomichni_interesi_sutnist_struktura
5. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов /А. Смит. –Экономика, 1993.
6. Економічний словник. За ред. Й. С. Завадського http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/EKONOMIC_SL_2006.pdf
7. «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави» // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (2012 р. м. Київ) / Укладачі: Б. В. Новіков, Т. О. Чепульченко, І. П. Голосніченко, В. Ю. Пряміцин/ - К.:НТУУ «КПІ», 2012. – 320 с.
8. Дерій Ж. В. Економічний егоїзм в суспільстві. 2015 <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/84454/79988>
9. Людмила Северин-Мрачковська, Консьюмеризм як феномен духовно-економічного життя сучасної людини: pro et contra <https://core.ac.uk/download/pdf/84323133.pdf>
10. Комарова К.В., Ковальчук Н.В., соціальна відповідальність як складова стратегії розвитку бізнесу на підприємствах України. - *Інноваційна економіка* 5-6'2016[63] – С. 25-30.

11. Лобанова А. С. Егоїзм груповий // Велика українська енциклопедія.
URL: <https://vue.gov.ua>
12. Дерій Ж. В. Роль держави в раціональному обмеженні економічної
егоїзму підприємницького сектора / Ж. В. Дерій, С. І. Зосименко. - Збірник
наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія:
Економічні науки, том. 1 (40), 2015.
13. Мінекономрозвитку / Офіційний сайт: [https://www.ukrinform.ua/tag-
minekonomiki](https://www.ukrinform.ua/tag-minekonomiki)
14. Національний банк України / Офіційний сайт: <https://bank.gov.ua/>
15. <https://smida.gov.ua/news/tag/%D0%92%D0%92%D0%9F>
16. Птащенко Л. Методология сбалансированности экономических
интересов: [монографія]. / Л. Птащенко // Palmarium akademik publishing. –
Deutschland, 2014.
17. Птащенко Л.О. Збалансованість економічних інтересів: інноваційні
напрями державного і корпоративного стратегічного управління: Монографія. –
К.: Центр учбової літератури, 2009. – 296 с.
18. T. Veblen. Absentee Ownership and Business Enterprise in Recent Times,
р. 196/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
[https://books.google.com.ua/books/about/Absentee_ Ownership](https://books.google.com.ua/books/about/Absentee_Ownership)
19. Kuznets S. Economic Growth and income inequality. The American
Economic Review. Vol. 45, No. 1, Mar., 1955
20. Економічна теорія: Політекономія: Підручник/ За ред. В. Д. Базилевича.
– 6-те вид., перероб. і доп. — К.: Знання-Прес, 2007. — 719 с.
21. Економічні інтереси, їх сутність/ [Електронний ресурс]. – Режим
доступу: [https://pidruchniki.com/15800119/politekonomiya/ekonomichni_interesi
_sutnist_struktura](https://pidruchniki.com/15800119/politekonomiya/ekonomichni_interesi_sutnist_struktura)
22. Вільямсон О. Е. Економічні інституції капіталізму: фірми, маркетинг,
укладання контрактів. – К.: АртЕк, 2001.

23. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, Т.Я. Андрейків. – К.: Знання, 2008. – 564 с.
24. Івасів І. Б. Управління вартістю банку: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 288 с.
25. Бобиль В. В. Сучасний розвиток корпоративного управління у банківській діяльності / В. В. Бобиль // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 1(143). – С. 65–67.
26. Фінансово-економічні інтереси та фінансово-економічні загрози підприємства/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/78205/finansi/finansovoekonomichni_interesi_finansovo_ekonomichni_zagrozi_pidpriyemstva
27. Регіональні кластери України: ефективність їх створення та перспективи розвитку/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2013-sotsialno-ekonomicheskierreformi/2_dmitrenko.htm
28. Румянцев А. П. Розвиток високотехнологічних кластерів в умовах глобалізації / А. П. Румянцев, М. П. Хмара // Економіка ринкових відносин. – 2008. – № 2. – С. 34–43.
29. Ганущак-Єфіменко Л. М. Формування промислових кластерів як ефективний напрям розвитку економіки регіону / Л. М. Ганущак-Єфіменко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 11 (101). – С. 151–158.
30. Станасюк Н.С. Формування промислових кластерів як перспективний напрям розвитку промислового потенціалу/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/37660/1/15_110-117.pdf
31. Про кластери в Україні та світі/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://business100.ks.ua/pro-klasteri-v-ukrayini-ta-sviti/>
32. «Економічний егоїзм». Забезпечення економічних інтересів фінансових і промислових корпорацій. Ефективна економіка. 2020. № 7. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8060> DOI: 10.32702/2307-2105-2020.7.15